THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING Co. Ltd.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 2067
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents

Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont.
January 22nd 1913

עס דאַרף ניט קומען צו קיין סטרייק

די „אינטערנעישאָנעל ליידיס גארמענט וואָרקערס יוניאָן" איז פעסט באַשלאָסען, אז טאָראָנטאָ זאָל ניט בלייבען הינטערשטעליג פון אַנדערע שטעדט, און אז אויך דאָ זאָל די קלאָוק אינדוסטריע יוניאָנירט ווערען, פונקט אַזוי ווי אין אַנדערע פּלעצער. און די יוניאָן איז גרייט דעם באַשלוס דורכצופירען, אפילו ווען עס זאָל מוזען קומען צו אַ גענעראַל־סטרייק.

און וועגען דעם לעצטען דאַרפען זיך פאַרטראַכטען די היגע פאַבריקאַנטען פון „קלאָק־מאַניפעקטשורער" זענען יעצט אַרגאַניזירט אין אַ פאַרבאַנד, און אין „אַסאָסיאַיישאָן", און ווען זיי וועלען זיך איינס פאַרזאַמלען צו זייער רעגולערער פאַרזאַמלונג אין פרינס דזשאָרדזש האָטעל, דאַרפען זיי דעם פונקט שענקען די פולסטע אויפמערקזאַמקייט.

דאַרף עס קומען צו אַ סטרייק, אָדער דער סטרייק דאַרף פאַרמידערען ווערען? — דאָס איז די פראַגע.

קיינער פון די בעלי בתים קען ניט זאָגען, אז דער צישטאַנד איז גוט, עס איז געקומען אַזוי ווייט, אז די אַרבייטער, אפילו די בעסטע בעלי מלאכות, מאַכען פשוט ניט קיין לעבען בוים „טרייד", אפילו ווען זיי אַרבייטען אָפּגערעדט שוין פון די, וועלכע געהען אַרום וואַכען אַהן אַרבייט. זאָל עס מוזען קומען צו אַ סטרייק, האָבען דאָרום די אַרבייטער נאָר ניט צו פאַרלירען, ערגער קען שוין ניט זיין.

אַנדערש איז אָבער די לאַגע פון די „מאַניפעקטשורער". זאָל עס קומען צו אַ סטרייק, שטעלען זיי אַלעס אין אין קאָן, אין וואָס, זיי האָבען אַלע שאַנסען צו זיין די פאַרלירער, ווייל עס האָט נאָך קיינמאָל ניט געטראָפען אַז פון אַ סטרייק זאָל דער בעל הבית פּראָפיטירען.

עס איז דאַריבער אין די אינטערעסען פון די בעלי בתים, אז עס זאָל ניט קומען צו קיין סטרייק, אין אויב מען וועט נאָר באַנוצען טאַקטן גוטען ווילען, קען דער סטרייק פאַרמידען ווערען.

זאָל קיין צד ניט פיהרען קיין עקשנות. זאָל יעדער צד זכזכן אויסצומיידען קריגערישע פּאָליטיק אין בעסער זוכען צו פאַרשטענדיגען זיך, און וועט מען נאָר וועלען זיך פאַרשטעהן, וועט מען זיך פאַרשטעהן.

עס איז זיינטער, די קעלטען און די פרעסט זענען יעצט אין זייער העכסטען גראַד, אין שטאָדט זענען פאַרהאַן גענוג אַרבייטסלאָזע, אין עקאָנאָמיש לעבען מיר איבער אַ שטילען קריזיס, און אַלעס דאַרף געטאָן ווערען פאַר דעם, אין הונדערטער אידישע פאַמיליעס זאָלען ניט דאַרפען קומען די אַלע שרעקען אין ליידען, וואָס אַ סטרייק בראָנגט מיט זיך.

עס דאַרף ניט קומען צו קיין סטרייק, אין מיר וויל־ען האָפען, אז די „מאַניפעקטשורער" וועלען עס באַטראַכטען אויף זייער היינטיגער פאַרזאַמלונג, אין אַז דער רעזולטאַט וועט זיין פרידען אין דער קלאָק־אינדוסטריע, אַ זאַך אין ביידען'ס אינטערעסען.

דאָס שפּיעל ווערט ערנסט

די טראַדיציע פון אַ קינדערישען פאַרלאַמענט ווערט שוין עפּעס מעהר ווי טראַדיציע. אַלע יאָהר פאַרזאַמלען זיך טויזענטער קינדער פון אַלע עקען אַנטאַריאָ אין פּראָוינץ פּאָליטיק אויף אַן אייגענעם קינדערישען שטייגער. און אַלע יאָהר ניט די פרעסע דעם „פאַרלאַמענט" אָהן אַ שיעור רעקלאַמע, ווי דאָ וואָלט זיך באַמת געהאַנדעלט וועגען אַ פאַרלאַמענט וואָס האָט אַ ממשות.

דער „באַיס פאַרלאַמענט" איז נישט מעהר ווי אַ קינדער־שפּיעל, און עס דאַרף פון זייער קינדערישע גרעניצען נישט אַרויסגערוקט ווערען. קיינער טאָר זיך צו דעם נישט באַציהען ערנסטער ווי צו אַ קינדערישען ספּעקטאַקעל, אָדער אַ קלוב, וואו קינדער פאַרברענגען און שפּיעלען זיך וויפיעל זיי ווילען אַליין.

אויב דערוואַקסענע מענשען קומען אין „אינגלישען פאַרלאַמענט" און צוברייען זיך לויבענדיג די קינדער ביז'ן זיבעטען הימעל, ווערט עס שוין אַזוי קינדער־שפּיעל אין ס'ווערט שוין אַרויסגעציגען אין ס'כלל פון ערנסטע אויפטאָנונגען. עס זעהן אויס, אז די דערוואַקסענע מענשען פאַרשטעהען אַליין ניט גענוג דעם פאַנאַראַם פון די אינגלישע פאַרלאַמענטען, ווייל ווען יאָ — וואָלטען זיי זיך אַזוי נישט געפיהרט און וואָלטען אַנדערש אין דער אַנוועזענהייט פון די קינדער זיך באַנומען.

אויב קינדער רעדען וועגען ספּאָרט, וועגען בייסבאָל, וועגען גלייסען זיך, אָדער עהנליכע „פּראָבלעמען", איז עס זייער זאַך. קינדער האַרפען זיך שפּיעלען און פאַרוויילען די פרייע צייט. זאָל עס אָבער נישט דערפיהרט ווערען צו דער מדרגה פון אַ פּאָליטישען קלוב. קינדער זענען קינדער, און זיי וועלען נאָך האָבען גענוג צייט צו מישען זיך אין פאַרלימענטאַרישע ענינים.

די צרה מיט דער קאַוואָנער ערציהונג איז, וואָס זי וויל איינשפּאַנען קינדער אין דען יאָך פון דער בייגיגער פּאָליטיק וואו קינדער טאָרען נישט שטעהן. קינדער האָבען גענוג אַנדערע צווייגען פון ריין־קינדערלעכער טעטיגקייט, וואו זיי קאָנען אַרויסזייען זייערע פעהיגקייטען, און דוקא אויף אַ פּרימיטיווען אופן, אָהן זייטיגער הילף, אָהן ראַקעטען און אָהן רעקלאַמען און „פּיקטשורס" אין די „פּייפּערס".

ווען דער „אינגלישער פאַרלאַמענט" וואָלט נישט אָנגעריהרט קיין פּנסטע פראַגען און וואָלט נישט געשטעקט די נאָז אין הויכע ענינים, וואָלט עס קיינעם אפילו אייפ'ן זין נישט אַרויפגעקומען צו שענקען זיי די מינדסטע אויפמערקזאַמקייט. פראַוועט מען אָבער צופיל פאַראַדען פאַר די „פאָלקס־דערוויילטע" קינדער און מען טראָגט זיי ממש אויף די הענט, און דאָס מוז אויסאַריבען אַ דעמאָראַליזירענדיגע ווירקונג אויף די קינדערשע מחות און זיי אויף פאַלשע וועגען אַרויפפיהרען.

עס איז שוין לאַנג צייט, אז דער „אינגלישער פאַרלאַמענט" זאָל אויך אַ ריכטיגען זעג געהן, און איבערלאָזען די שווערע, האַמעטנע פּראָבלעמען פאַר עלטערע מענשען. נאָר נישט מורא געהאַט! די עלטערע מענשען זאָלען די אינטערעסען זייערע אַ ל ל ע ן פאַרזאָרגען, און עס איז כלל נישט נויטיג צו אַריינשלעפּען קינדער אין דעם פּאָליטישען פעלד און אַרויפצוזיינען אויף זיי פּראָבלעמען. און וועלכע זיי ווייסען פונקט זיי אַ האָהן אין „בני־אדם".

ווער דאַרף עס אַריינציהען קינדער אין אַזאַ פראַגע ווי אימיגראַציאָנס־פראָבלעם? ווער וויל עס און ווער דאַרף עס שלעפּען קינדער אין דער פּאָליטישער מאַכינאַציע פון גרויסע מענשען?

מאי חנוכה?

פון יהודה ליב גרויבארד.

היינט איז חנוכה. איבעראַל, וואו אידען וואוינען, לייכטען שטיל און צניעות'דיג חנוכה־ליכט, ברענען קליינע הייליגע פלעמלאַך. איך וויל דעם פּובליקום איבערגעבען די באַרייטונג פון דעם „מאי חנוכה?"

עס איז באַקאַנט דער וואונדער מיט דעם קריגעלע בוימעל, אז די קוואַנטיטעט, דער כמות פון איין נאַכט האָט געלויכטען אין דער מנורה אין בית הקדש גאַנצע אַכט טעג. אַ שעהנע געשיכטע. אָבער מיר האָבען געהאַט מאַסען אַזעלכע וואונדער־פאַלען. אין נסים איז קיין מאַנגעל ניט געווען. איבערהויפּט אין בית־המקדש, ווי די משנה זאָגט: „צעהן נסים זענען דאָרט שטענדיג געשעהן" (אבות ה' ה'). פאַרוואָס פאַרדינט דער נס פון חנוכה צו זיין מעהר אויסגעצייכענט, אום צו שטעלען איהם אַן אייביגען אַנדענק? „מאי חנוכה?"

דאָ איז ניט בלויז אַן איינפאַכער נס. דאָ שפּילט ניט די דאָזיגע די וואונדער־פאַסירונג. עס מיינט פיעל טיעפער. עס שטעלט פאָר אַ מוסטער־בילד. אין דער פצענע טרעטען אַרויס אידען מיט גריכען. דאָס איז אַ פאַמיליע אונטער אונטער קולטורע: אידישע און גריכישע. דאָס אידענטום און גריכענטום. צוויי וויכטיגע שאַפער פון וועלט ציוויליזאַציעס, וועלכע זענען פּרינציפּיעל פאַרקייעדען. אַן אייזערנע מחיצה, אַ גוואַלדיגער אָפּגרונט ליגט צווישען ביידע, האָבען זיך צוזאַמענגעשטויסען און איינע די אַנדערע האָבען ערקלערט קריעג אויף לעבען און אויף טויט. דאָס גריכענטום איז ענאַיאַיס: עס וואַרנט פאַר זיך. עס באַהיטט זיך צו אַלע־פרעמדע מיט פאַראַכטונג. זייער שאַוויניזם און עסקטרעמנאַציאָנאַליזם נעהמט אַזוי ווייט, בין מ'רופען העלענען און אַנדערע „באַרבאַרען". די באַגריפען „גוט־שלעכט" מעסטען זיי מיט'ן גריכישען מאַסשטאַב. שלעכט איז וואָס עס טויג ניט פאַר זיי, מעג עס איך זיין פאַרטרעפליך פאַר דער מענשהייט; גוט — וואָס איז זיי נוצבאַר, ווען עס איז אפילו שערליך פאַר דער גאַנצער וועלט. די באַגריפען: אַלטמענשליכקייט, אַלגעמיינקייט, אַלטרואיזם עזקיסטירען ניט ביי זיין; די אויסדרוקען געפינען זיך ניט אין זייער לעקסיקאָן. זיי אַליין זענען די וועלט־פרעמדלינגערטע, דער אָדעל, אַלץ אין באַשאַפען פאַר זיין; די אַנדערע נאַציאָנען האָבען ניט קיין וועדט, זענען אַ גול.

דאָס אידענטום, דאַנגענען האָלט קיינעם ניט פאַר קיין באַרבאַר. אַלע זענען וועלט־בירגער. זי פרעדיגט פאַר אַלעמען ברידערליכקייט, ליעבשאַפט, אין דער עפּאָבע, ווען דער פויסט איז געווען דער ענטשיידענער ריכטער, דער הערשער, האָט די אידישע תורה פראַקלאַמירט דעם טאָלעראַנץ־עדיקט: „חוקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ" (במדבר ט' י"ד). די זעלבע רעכט פאַר דעם פרעמדען ווי פאַר דעם היימישען. „חביב אדם שנברא בצלם" (אבות ג' י"ד). ליעבליך איז יעדער מאַן, וועלכער טראָגט גאָט'ס פאַרם. אַלטרואיזם איז די דאָגמע און דער פּרינציפּ פון אידענטום. נאָר וואָס עס איז נוצליך און אַלגעמיין איז גוט, און דאָס וואָס עס קען אימיטירן שאַדען בראַנגען, אין אַפּרעכענען פאַר שלעכט. דאָס אידענטום באַקלאָגט די ליידען און קוועטלענען פון פרעמדע נאַציאָנען ווי ישעיה „לכי למאב יומם" (טו" ח') „על מה נכתה בכבי יעזר" (ט"ו ט'), ירמיה (מח ל"א), עמוס (קאַפּיטעל א') און ווידמעט ליובהומענען. און איז פרעהליך אין דעם אַלוועלטליכען גוטען באַשטאַנד. ישעיה רופט אויס: „לא ישא גוי אל גוי עוד חרב" (. ב.) „ברוך עמי מצרים ומעשי ידי אשור" (י"ט כ"ה) „כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (נ"ו ז'). ירמיה זאָגט נבואה: „ושבתי את שבות מואב (מ"ח מ"ז) „אשיב את שבות עולם" (מ"ט ל"ט). צפניה זעהט די צייט: „כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה (נ' ט') א. א. וו.

דאָס גריכענטום איז מאַטעריאַליסטיש. דער גריכישער קילט באַשטעהט אין סקולפּטור, פּלאַסטיק און מאָנומענטען צו מאַדעלירען, פאַרשעהנערען דעם קערפּער. אַלץ ציעלט נאָר צום אויסערליכען פון אַן פראַכט. דער הויפּט־צוועק איז לוקסוס און קאָמפאָרט. די גריכישע פיינט שאַפט עראַס מיינט זי ברוטאַלע לייד־נשאַפט. זעהר גוט און שעהן, זיבטבאַר און וואוילקלינגענדיג. וויפיטער טראַהנט אויפ'ן אַליימפּוס און באַפרידיגט די זינליכע נעפיהלען. די וועגנס, וועגנערע אָדער אפּאַדיטוס (לויט ווי די משנה עבודה זרה ג"ד רופט זי) איז די נעטען פון ליכע און גענוס, פרעכהייט, פאַרדאַרבענהייט, אומצוכט זענען פאַרשפּרייט. מאָראַל און נייסטקייט ווערען אַריינגעשליידערט אין אָפּגרונט.

דאָס אידענטום פיהרט אַ נייסטיגען לעבען, פאַרפלאַנצט דיינהייט, איידעלקייט. מאָראַל, גידער מיט די גריכישע אַרגיעס! די נשמה רעגיערט איבער דער קערפּער. דער אידישער גאָט אַ הייליגער, אַ באַהאַלטענער, אַ נייסטיגער — „אל אלקי הרוחות". דאָס אידענטום ציהט פאַר דעם אינוועניגסטען אינהאַלט פאַר דעם אויסערליכען — דעם נייסט פאַרן מאַטעריאַליזם. ביי גריין נאַציע איז די סאַציאַלע מאָראַל ניט געשטויגען צו אַזאַ הויכען פונקט ווי ביי אידען. אידען און מאָראַל איז איינס און דאָס זעלבע. עס איז די לאַזונג פונ'ם ביבעל־סאָלק. דאָס גרי־כענטום לעבט נאָר אין דער פאַרגאַנגענע הייט — וואָס איז געווען גרויסאַרטיג און פּראַכטפאָל. אויף דער צוקונפט קוקט זי פעסימיסטיש. דאָס קומענדיגע איז ניט וויכטיג. האַמער אין זיין פּאַעזיע שיל־דערט די פּראַכט פון דער פאַר־וועלט אין יער הערראַמען־עפּאָכע. די לענגעדעס דער צעהלען וועגען דער גאָלדענער צייט פון קראַקאָס, וועלכע איז אַלע מאָל נידערינגעגעקומען ביז דער אייזערנער עפּאָכע פון דער צעזאַמען־צייט. לויט די לענגעדעס ענ־דערען זיך די צייטען צו שלעכט. די מענש־הייט איז דעגענעראַטיגער. זי געהט ריק־ווערטס, צו פאַרדאַרבונג, צום פאַרגליווע־רען.

דאָס אידענטום האָט ניט קיין אוראַל־טע וועלט מיט אַ גאָלדענער עפּאָכע. דער אידישער אדם־הראשון איז בלויז איין טאָג געווען אין גן עדן און איז פון דאָרט אַרויס־געטריבען געוואָרען. שפּעטער בעפעלט זיך מיט זיין לאַנע. ער באַשעפטיגט זיך מיט לאַנד אַרבייט. ער אָקערט, ער זייעט. די ערד פּראָפיטירט. זי ווערט קולטיווירט. די מענשהייט פּראָגרעסירט. נאָך דעם מבול קומט דער דור פון שם ועבר. נאָך דעם דור־הפלגה (טעגלונגס־עפּאָכע) קומט אברהם, די פאַטריאַרכען. נאָך גלות־מצרים — די ערלייזונג. עס נעשעהט די ערהאַבענסטע געשעהענעניש: מתן תורה. יעדער דור קומט צום בעסערען. אַפּטימיסטיש, מיט האָפענונג און צוטרוי קוקט דאָס אידענטום אַריין אין דער אומ־גלייכער צוקונפט. אנשטאָט דער נריכ־שער נאָלדענער עפּאָכע, האָט דאָס אידע־טום עולם הבא, משיח'ס צייטען. זי האָפט אויף אַן אידעלער צוקונפט: „זגר ואב עם כבש", וואָלף און שעפּס וועלען זיך נוטמוטיג חבר'ן; „לא ישא גוי אל גוי חרב", שווערד און אַמוניצע וועלען ניט מעהר זיין אין געבראַיך. דאָס אידענטום פאַרצייהעט אויף דעם נעגענוואַרטיגען מאָנאַרכ צוליעב דעם שפּעטערדיגען שבת. זי גלויבט פעסט אין בעסערע און גינסטי־גע טעג. איהר אויסקוק איז די אומעגר־ליכקייט: דאָס אידענטום — דאָס איז אַ אייביגקייט.

אפּטמאָל כאַראַקטעריזירט דער רע־דענסאַרט דעם ווירקליכען אויסדרוק פון דער פאָלקס־נשמה, און אין איין וואָרט שפּיגעלט זיך אָפּ זיין שטאַנדפּונקט און ער דיענט אַלס מיסטער אויף זיין באַשטענדי־גען נעראַנט. אַלס ביישפּיעל אויף דער פאַרשיעדענהייט פון די גריכישע און אידי־שע שטרעבונגען קאָן דיענען זייערע באַ־גריסונגען. דער אַלטער גריך, דער אַטע־נער ביירגער, דער לעבנאַן האָט באַגריסט זיין פריינט מיט „קאַאוּפּיעטעפּ" (פרעה־ליך). דאָס איז זיין לאַזונג; זיין ציעל איז לעבענס־פאַרגענעגען. זאָל ער דער־מאָהנען דאָס וואָרט „שלום"? מיט צופרידענהייט אַליין איז ער ניט צו־פרידענע. שלום מיט אַנדערע מיינט פאַר איהם נאַרנישט.

ביי אידען באַגריסט מען זיך שטענ־דיג מיט „שלום עליכם!" — לעב רו־היג; קיינער זאָל דיר ניט שעדיגען. זאָל אויף דיר קיינער קיין אַנפאַל; ניט מאַכען; אָבער געגענזייטיג זאָלסטו אויך קיינעם ניט שלעכטס טאָן. „דעלך סני לחברך לא תעביד" (שבת ל"א). קיינעם נישט אַטאַקירען. אויך איז דער מיין: די זאָלסט מיט דיר אַליין לעבען צופרידענע. דער קערפּער זאָל דעם נייסט ניט האַינע־רען. עס זאָל צווישען זיי זיין אַ גלייכע שטעלונג; ביידע זאָלען האַרמאָנירען זאָר־לען גנעיסען עמאַנציפּאַציע. זיין שלום! דאָס איז דער אידישער סימבאָל!

און דער העלענענזם וועלכער איז אַ קאָנטראַסט פונ'ם אידענטום, האָט זיך אַריינגעריסען און אַריינגעשניטען אינ'ם אידישען פאָלקס־אַנראַנגען. דער וועגנס־קולט פאַרצווייגט זיך, און יופּיטער האָט נערעבענט, אַז ער פאַריאָנט דעם גאָט פון ישראל.

„עס איז געשעהן מיט 2093 צירק. אטיזכוס עפּיפּאַנוס, קעניג פון גריכענ־לאַנד איז בעפאַלען אַרץ ישראל. האָט אויסגעקויעלט די בעסטע אידען. מעהר ווי צעהן טויזענט האָט ער געפאַנגען און זייערע פרויען און קינדער האָט ער פאַר שפּלאַפען פאַרקויפט. פון דער רעזידענץ איז אַ תל געוואָרען. דעם בית המקדש האָט ער באַרויבט, פאַרוטלט דאָ גאָלדענע מנורה מיט'ן טיש. דאָס פּרוכת. ער האָט פאַראַרדענט, אַז אין בית המקדש זאָל מען אַריינשטעלען דעם יופּיטער און דאָרט מקריב זיין אַ חזיר, מיט דעם בלוט באַ־שפּריצען אַלע הייליגע זאַכען. ער האָט משומד מענעלוס, וועלכער האָט אויפגע־העצט אנטיוכס'ן צו באַנוצען גוואַלד גע־גען די אידען, אַז זיי זאָלען איבערנעהען צום גריכישען גלויבען אין דינען די עבודה זרה. אנטיוכוס האָט באַפוילען, אַז וועד עס וועט מל זיין אַ קינד; ווער עס וועט היטען שבת, עסען כשר, לערנען תורה וועט באַשטראָפט ווערען מיט'ן טויט. דאָן זיינען געשלאָסען געוואָרען אַלע בתי־מדרש און תלמוד תורות. מיט געבוינענע קעפּ בלייבען טרויעריג און פאַרקלאָגט די לעהרער און די שיילער. אַ פינסטערער נעבעל האָט זיך פאַרצויגען איבער יהודה. קיין שטראַהל פון האָפענונג אויף בעסערע צייטען: דאָס לעבען ווערט אומערטלעך!

„דעמאָלט האָט אין אַ קליין שטעד־טעל, מודיעים, ניט ווייט פון ירושלים, געלעבט אַ פאַמיליע חשמונאים (מאַגנאַ־טען), וועלכע איז באַשטאַנען פון אַן אַלטען פּאָטער מתתיהו כהן, מיט זיינע פינף זיהן: יוחנן, שמעון, יהודה, אַלעזר, יונתן. ווען דער הויפּטמאַן אפּאַלס איז געקומען צווינגען די אידען צו דינען די עבודה זרה און אַ כשומד האָט מיקריב געווען אַ חזיר אויף דעם מזבח, האָט מתתיהו איהם דערשטאָכען מיט זיין שווערד. דער ארויסטריט איז געווען אַ סיגנאַל צו קעמפען געגען די גריכען. מתתיהו הויבט אויף די פאָהן פון אויס־שטאַנד, און עס שליסען זיך אָן איהם אַן צוויי טויזענט חסידים. דער הונדערט־יעהריגער מתתיהו קלעטערט אויף בערג און פעלזען צו קעמפען. זיין זוהן יהודה מכבי, דער העלדישער אנפיהרער, מאַרשירט אונטער די קאַנאָנען מיט זיין שווערד און דינערט מיט זיין לאַזונג לד' הישועה! גאָט איז מיט אונז! און די אַנדערע פיער זיהן, מיט די בלאַנקע שווערדען אין די הענט, לאָזען זיך מיט אימפּעט אין דעם גריכישען לאַגער. אַלע דורכגעדרונגען מיט איין געדאַנק צו פאַרטיידיגען די תורה און ראַטעווען דעם אויפישע כבוד. גאָט האָט געהאָלפען. די אידען באַקעמפען די גריכען און ראַטען זיי אויס ביז איינעם. דערנאָך רייניגען זיי דאָס לאַנד פון די גע־צענבילדער. מען שטעלט צוריק די עבודה. מען באַנייט דעם בית המקדש. מען פּראָ־קלאַמירט חנוכה. מען פייערט יום טוב מיט אַלומינאַציעס אַכט טעג. דאָס אַר־דענטום זינגט. דער העלענזם איז פאַר־שוואונדען. מען מאַכט אַן אנדענק צו דעם זיעג. ניט מיט מאַרמאָרנע מאָנ־מענטען, נאָר מיט אַנצינדען ליכט — חנוכה־ליכט..."

פיעל דורות זענען פאַרשוואונדען. מעכטיגע רעגיערונגען זיינען פון דעם ערד־קוגעל אָפּגעוישט געוואָרען. פון אַנטיכוס־עס דינאַסטיע איז קיין זכר ניט געבליבען. אפילו אין אַ מוזייאום קאָנט איהר איהם ניט זעהן. דאָס אַלטע גריכענלאַנד עקזיס־טירט ניט מעהר. אָבער די אידישע, שוואַ־כע ליכטלאַך האַלטען פלאַץ. מעהר ווי צוויי טויזענט יאָהר שיינען זיי, און מיר ווערען אויסגעהויבען אַז מיר הערען זייער רעדען פאַנטאַזירען אַז מיר הערען מיט אונז אין מיר פאַרשטעהען וואָס זי דערצעהלען אויף זייער שטילער ליכט־פּראַזדוקט. דער הערליכער גאָט האָט אונז באַפרייט פון מצרים, פון שקלאַפעריי, דורכגעפיהרט דעם רויטען יַם; מיר, פון אונזער זייט, האָבען גאָרנישט געלייס־טעט (ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו — ואתם תהרישו). דער נייסטער שבועות מיר האָבען די תורה באַקומען אַלס מתנה (ויראו העם וינועו ויעמדו מרחוק). סכות. דער פאַרטער, דער גרינער לולב, דער שעד־נער אתרוג, די גרינע הדסים. נאַטירליכע ערד־פּראָדוקטען, אַ מוסטער פון אונזער לאַנד לעבען. דער לוסטיגער פורים — ליאַרעמט מיט נסים וואָס גאָט האָט באַ־שאַפען. ביי די אַלע יומים טובים זענען מיר געבליבען פאַסווּ. מיר האָבען גע־האַלטען אין איין נעהמען. בלויז דער איינציגער חנוכה — דאָ האָבען מיר וועל־טען אויפנעמען. דאָ זענען מיר די בעלי בתים. אַ קליין הייפעל מענשען האָט נעקומען נעגען דער מעכטיגער רעגיע־רונג — געגען די גריכען, און האָט גע־סאַציאַלע מאָראַל ניט געשטויגען צו אַזאַ הויכען פונקט ווי ביי אידען. אידען און מאָראַל איז איינס און דאָס זעלבע. עס איז די לאַזונג פונ'ם ביבעל־סאָלק. דאָס גריכענטום לעבט נאָר אין דער פאַרגאַנגענע הייט — וואָס איז געווען גרויסאַרטיג און פּראַכטפאָל. אויף דער צוקונפט קוקט זי פעסימיסטיש. דאָס קומענדיגע איז ניט וויכטיג. האַמער אין זיין פּאָעזיע שיל־דערט די פּראַכט פון דער פאַר־וועלט אין יער הערראַמען־עפּאָכע. די לענגעדעס דער צעהלען וועגען דער גאָלדענער צייט פון קראַקאָס, וועלכע איז אַלע מאָל נידערינגע־נעקומען ביז דער אייזערנער עפּאָכע פון דער צעזאַמען־צייט. לויט די לענגעדעס ענ־דערען זיך די צייטען צו שלעכט. די מענש־הייט איז דעגענעראַטיגער. זי געהט ריק־ווערטס, צו פאַרדאַרבונג, צום פאַרגליווע־רען.

דאָס אידענטום האָט ניט קיין אוראַל־טע וועלט מיט אַ גאָלדענער עפּאָכע. דע־אידישער אדם־הראשון איז בלויז איין טאָג געווען אין גן עדן און איז פון דאָרט אַרויס־געטריבען געוואָרען. שפּעטער בעפעלט זיך מיט זיין לאַנע. ער באַשעפטיגט זיך מיט לאַנד אַרבייט. ער אָקערט, ער זייעט. די ערד פּראָפיטירט. זי ווערט קולטיווירט. די מענשהייט פּראָגרעסירט. נאָך דעם מבול קומט דער דור פון שם ועבר. נאָך דעם דור־הפלגה (טעגלונגס־עפּאָכע) קומט אברהם, די פאַטריאַרכען. נאָך גלות־מצרים — די ערלייזונג. עס נעשעהט די ערהאַבענסטע נעשעהענעניש: מתן תורה. יעדער דור קומט צום בעסערען. אָפּטימיסטיש, מיט האָפענונג און צוטרוי קוקט דאָס אידענטום אַריין אין דער אומ־גלייכער צוקונפט. אנשטאָט דער גריכ־שער נאָלדענער עפּאָכע, האָט דאָס אידע־טום עולם הבא, משיח'ס צייטען. זי האָפט אויף אַן אידעלער צוקונפט: „זגר ואב עם כבש", וואָלף און שעפּס וועלען זיך נוטמוטיג חבר'ן; „לא ישא גוי אל גוי חרב", שווערד און אַמוניצע וועלען ניט מעהר זיין אין געבראַיך. דאָס אידענטום פאַרצייהעט אויף דעם נעגענוואַרטיגען מאָנאַרכ צוליעב דעם שפּעטערדיגען שבת. זי גלויבט פעסט אין בעסערע און גינסטי־גע טעג. איהר אויסקוק איז די אומעגר־ליכקייט: דאָס אידענטום — דאָס איז אַ אייביגקייט.

אפּטמאָל כאַראַקטעריזירט דער רע־דענסאַרט דעם ווירקליכען אויסדרוק פון דער פאָלקס־נשמה, און אין איין וואָרט שפּיגעלט זיך אָפּ זיין שטאַנדפּונקט און ער דיענט אַלס מיסטער אויף זיין באַשטענדי־גען נעראַנט. אַלס ביישפּיעל אויף דער פאַרשיעדענהייט פון די גריכישע און אידי־שע שטרעבונגען קאָן דיענען זייערע באַ־גריסונגען. דער אַלטער גריך, דער אַטע־נער ביירגער, דער לעבנאַן האָט באַגריסט זיין פריינט מיט „קאַאוּפּיעטעפּ" (פרעה־ליך). דאָס איז זיין לאַזונג; זיין ציעל איז לעבענס־פאַרגענעגען. זאָל ער דער־מאָהנען דאָס וואָרט „שלום"? מיט צופרידענהייט אַליין איז ער ניט צו־פרידענע. שלום מיט אַנדערע מיינט פאַר איהם נאַרנישט.

ביי אידען באַגריסט מען זיך שטענ־דיג מיט „שלום עליכם!" — לעב רו־היג; קיינער זאָל דיר ניט שעדיגען. זאָל אויף דיר קיינער קיין אַנפאַל; ניט מאַכען; אָבער געגענזייטיג זאָלסטו אויך קיינעם ניט שלעכטס טאָן. „דעלך סני לחברך לא תעביד" (שבת ל"א). קיינעם נישט אַטאַקירען. אויך איז דער מיין: די זאָלסט מיט דיר אַליין לעבען צופרידענע. דער קערפּער זאָל דעם נייסט ניט האַינע־רען. עס זאָל צווישען זיי זיין אַ גלייכע שטעלונג; ביידע זאָלען האַרמאָנירען זאָר־לען גנעיסען עמאַנציפּאַציע. זיין שלום! דאָס איז דער אידישער סימבאָל!

און דער העלענענזם וועלכער איז אַ קאָנטראַסט פונ'ם אידענטום, האָט זיך אַריינגעריסען און אַריינגעשניטען אינ'ם אידישען פאָלקס־אַנראַנגען. דער וועגנס־קולט פאַרצווייגט זיך, און יופּיטער האָט נערעבענט, אַז ער פאַריאָנט דעם גאָט פון ישראל.

„עס איז געשעהן מיט 2093 צירק. אטיזכוס עפּיפּאַנוס, קעניג פון גריכענ־לאַנד איז בעפאַלען אַרץ ישראל. האָט אויסגעקויעלט די בעסטע אידען. מעהר ווי צעהן טויזענט האָט ער געפאַנגען און זייערע פרויען און קינדער האָט ער פאַר שפּלאַפען פאַרקויפט. פון דער רעזידענץ איז אַ תל געוואָרען. דעם בית המקדש האָט ער באַרויבט, פאַרוטלט דאָ גאָלדענע מנורה מיט'ן טיש. דאָס פּרוכת. ער האָט פאַראַרדענט, אַז אין בית המקדש זאָל מען אַריינשטעלען דעם יופּיטער און דאָרט מקריב זיין אַ חזיר, מיט דעם בלוט באַ־שפּריצען אַלע הייליגע זאַכען. ער האָט משומד מענעלוס, וועלכער האָט אויפגע־העצט אנטיוכס'ן צו באַנוצען גוואַלד גע־גען די אידען, אַז זיי זאָלען איבערנעהען צום גריכישען גלויבען אין דינען די עבודה זרה. אנטיוכוס האָט באַפוילען, אַז וועד עס וועט מל זיין אַ קינד; ווער עס וועט היטען שבת, עסען כשר, לערנען תורה וועט באַשטראָפט ווערען מיט'ן טויט. דאָן זיינען געשלאָסען געוואָרען אַלע בתי־מדרש און תלמוד תורות. מיט געבוינענע קעפּ בלייבען טרויעריג און פאַרקלאָגט די לעהרער און די שיילער. אַ פינסטערער נעבעל האָט זיך פאַרצויגען איבער יהודה.

א טשיקאַווע מעשה מיט איינעם וואָס האָט אַ ווייב אין ניו יאָרק און אַ כלה אין פּוילען

די פאָלגענדע סענזאַציאָנעלע געשיכ־טע לעזען מיר אין דעם „נייער פאָלקס־בלאַט" פון לאָדז:

אין שטעדטעל ק.' בענטשינער גע־גענד, האָט מיט אַכצעהן יאָהר צוריק גע־וואוינט אַן אָרימער אידישער שניידער, וועלכער האָט געהאַט אַן איין איינציגען זוהן שלמה, אַ זעהר באַגאַבט אינגעל. דער שניידער איז געווען אַן אַלמן און דאָס, וואָס ער האָט צוזאַמען מיט זיין איינציגען זוהן פאַרדיענט, האָט ער גע־האַט אויף חיונה.

ווען ער איז אַלט געוואָרען זעכצעהן יאָהר, האָט שלמה געהערט, אַז עס איז פאַראַן אַ לאַנד, וואָס רופט זיך אַמעריקאַ, און ווו מען קען מאַכען אַ לעבען. שלמה האָט דעריבער אָנגענומען קלעהרען טאָג און נאַכט ווי אַזוי זיך אַריבערצוקריגען קיין אַמעריטשקע, ער האָט אָנגעהויבען צו זאַמלען אויף רייזע הוצאות, און ווען ער האָט שוין געהאַט אַ שעהנע פּאָר רובל בעל, האָט ער אָנגעהויבען צו קלעהרען וועד־גען דער געפאַלאַנטער רייזע. דער קראַנקער־פּאָטער האָט פון זיין זוהנ'ס פּלאַן נאָר ניט געוואוסט.

איינמאָל האָט שלמה צו וויסען גע־נעבען זיין פּאָטער, אַז אַזוי ווי אין אַמע־ריקאַ קען מען מעהר פאַרדיענען ווי דאָ, פאַהרט ער טאַקע קיין אַמעריקאַ און וועט

זיעגנס מיט איהר איינגעגער קראַפט.

די ליכט דערצעהלען, אַז די חשמונאים זענען געווען וועניג, שוואַך, און דאָך האָט זיך זיי איינגעגעבען. די קליינע גרופּע האָט צושמעטערט דעם אַטלעס פאַראָנס דעם ריעז. דאָס אידישע פאָלק איז געוואַך־סען מעכטיג. אויב מיר האָבען ניט הייגען קיין גריסע קראַפט, מיר זענען אָרעם — זאָלען מיר ניט גרינגשעצען דאָס קלענסטע. זאָלען מיר שאַפען לויט אונזער מעגליכקייט. אַ טראָפּען צו אַ טראָפּען — און די מאָס ווערט פול! באַ־טראַכט אונז, ליבטאַך, ווי פיזיש שוואַך מיר זענען; שוואַך איז אונזער שיין.

הנרות הללו. און דאָך עקזיסטירען מיר שוין טויזענטער יאָהרען. מיר באַלייב־טען אונזער פאַרגאַנגענהייט. מיר עראַ־נערען די אַלטע טראַדיציע צו ווירקען גע־גען דער אסימילאַציע, פאַראָנען די פינס־טערניש מיט אונזער הייליגען פלאַם.

הנרות הללו!

די תורה־ליכט גיבען אונז אַ גרונד־סיסטעם. זיי ערקלעהרען דעם מאַטיוו פון דעם אידישען זעג. מתתיהו האָט באַ־קומען די גריכען נאָר מיט דער ווער־קונג פון זיינע